

PROF. DR HAB. JÓZEF SUROWANIEC
Kraków

FUNKCJA PIEŚNI RELIGIJNYCH I PATRIOTYCZNYCH W PRAKTYCE LOGOPEDYCZNEJ

Temat dyskursu dotyczy logopedii samodzielnej nauki pedagogicznej o wadach (naruszeniach, deficytach, zaburzeniach) mowy, sposobach zapobiegania ich powstawaniu i metodach postępowania korekcyjnego [6].

W dobie społeczeństwa informacyjnego - multimediów i hipermediów, które bardzo aktywnie uczestniczą w tworzeniu językowego obrazu świata zarówno dzieci, jak i osób dorosłych, zastanawiamy się nad funkcją śpiewu/śpiewania w życiu człowieka. Pomimo zdominowania przez mass media niemalże wszystkich sfer naszego życia publicznego, a w szczególności edukacji (w tym i tej wirtualnej, ustawicznej, dystansowej), pieśni i śpiewanie nadal pełnią swoje tradycyjnie utrwalone funkcje.

Wyrastamy, wychowujemy się i żyjemy w Polsce w atmosferze: a) pieśni - naszych korzeni patriotyczno-religijnych, jak: „Boże coś Polskę” [1], najstarszej pieśni religijnej „Bogurodzica” (pierwszy polski hymn narodowy - carmen patriae). „Rota” [3]; b) pieśni religijnych: kolęd, pieśni wielkanocnych, pieśni wielkopostnych (spotkania z pieśnią religijną, np. Ogólnopolskie Festiwale Piosenki Religijnej, Kartuskie Festiwale Piosenki Religijnej i inne); c) pieśni żołnierskich, np. „Pieśń Legionów Polskich we Włoszech” - pierwotnie „Mazurek Dąbrowskiego”, „Czerwone maki pod Monte Casino”; d) ulubionych melodii rodziców, dla przykładu: jeśli rodzic uczestniczył w dwu kampaniach wojennych, codziennie racył swoją rodzinę pieśniami żołnierskimi, takimi jak: „Rozmaryn” (*O mój rozmarynie rozwijaj się...*), „Białe róże” (*Rozkwitały pęki białych róż...*). Dodajmy: pieśni śpiewane bardzo często w domach rodzinnych na różne sposoby (chóry jedno- i wielogłosowe). W domach rodzin religijnych dzień wita się pieśnią *Kiedy ranne wstają zorze*, a żegna pieśnią *Wszystkie nasze dzienne sprawy*, śpiewa się kolędy (przy choinkach i szopkach domowych oraz w kościołach, a także w telewizji), pieśni żałobne itp. W maju śpiewa się przed kapliczkami, figurami (na wsi) i w kościołach. Śpiewa się podczas pielgrzymek do Częstochowy, Kalwarii i innych miejsc kultu religijnego. Wszystkim obrzędom kościelnym towarzyszy śpiewanie (i to nie tylko podczas mszy śpiewanych i procesji), często przy udziale chórów kościelnych. Niezwykłe chóralskie śpiewanie było oprawą wizyt papieskich, gdzie śpiewało około 1,5 miliona ludzi (a chór im liczniejszy, tym

korzystniej wpływa na utrwalanie płynnego, łącznego, śpiewnego wystawiania się). Tym samym można stwierdzić, że śpiewanie pieśni religijnych w życiu Kościoła stanowi nieodłączną część wszystkich obrzędów kultowych (zarówno w kontekście religijnym, jak i patriotycznym).

Śpiewanie w takim wymiarze to dobrodziejstwo, i to wszechstronne. Rozważania o walorach religijnego śpiewu można by rozpocząć od stwierdzenia natury ogólnej: śpiewanie nam nie szkodzi (żadnych przeciwwskazań), a zapewnia same korzyści. Śpiewanie łączy ludzi. Już samo słuchanie śpiewanych tekstów, osłuchiwanie się (percepcja) jest procesem utralającym ślad pamięciowy śpiewanej pieśni - ekspresji słownej. Śpiewanie korzystnie wpływa m.in. na rozwój słuchu zarówno ogólnego, muzycznego, jak i fonemowego. Podczas słuchania śpiewu następuje rozwój pamięci oraz wyobraźni słuchowej. Śpiewanie sprzyja ukształtowaniu mechanizmu płynnego i skoordynowanego wypowiedzania się, gdyż zarówno w śpiewaniu, jak i w mówieniu uczestniczą te same narządy mowne. Nawet osoby jękające się w śpiewie nie jękają się, a następnie płynnie wypowiadają teksty uprzednio śpiewane (czyli od śpiewu do płynnego mówienia). To dobrodziejstwo, które oddziałuje korzystnie na koordynację ruchów mięśni oddechowo-fonacyjno-artykulacyjnych. Śpiewanie sprzyja doskonaleniu funkcji głosotwórczej, pogłębieniu rozmachu oddechowego i wydłużeniu fazy wydechowej, intensyfikując tym samym proces oddychania. Czynność śpiewania sprzyja niwelowaniu lub pomniejszaniu (łagodzeniu) napięć (skurczów) w mięśniach narządów mowy. Z tego też względu stanowi antidotum w przypadku jękania i wielu innych wad mowy. Niezwykle wyszukana treść tekstu pieśni rozwija myślenie werbalne, wzbogaca zasób słowny języka, służy także poprawie wymawiania tekstów słownych. Śpiew/śpiewanie wchodzi w skład systemów relaksacyjnych. W śpiewoterapii (i w autośpiewoterapii) śpiewanie (śpiewogranie, śpiewomuzycowanie, śpiewogwizdanie) sprzyja wyciszeniu i uspokojeniu.

Spójrzmy także na problem w kontekście troski o jakość własnego żywego słowa -kultury słowa: mówionego (głoszonego), śpiewanego, czytanego, pisanego. Na kulturę językową pojedynczej osoby składa się wiedza o języku oraz dbałość o poprawne posługiwanie się nim, unikanie błędów, unikanie wyrazów obscenicznym, zbędnych czy też niewłaściwie używanych zapożyczonych z języków obcych, wreszcie przestrzeganie norm językowych. Kultura językowa osoby zależy zatem od jej poziomu wiedzy, gotowości jej pogłębiania, wrażliwości na walory języka i woli doskonalenia go [5, s. 186].

Żywe słowo dla przedstawicieli takich zawodów, jak; aktor, ksiądz, adwokat, nauczyciel nadal stanowi podstawowe narzędzie umiejętności instrumentalnej - oratorskiej i przejawianie stałej troski o wysoką kulturę tegoż słowa, o higienę głosu i sprawność narządów mowy leży w interesie wyżej wymienionych.

Logopedom znana jest na przykład *afonia kaznodziejów*, łac. *aphonia clericorum* (uwięźnięcie głosu w krtani u kaznodziejów), tj. atonia duchownych oratorów, a także *afiongia*, łac. *aphthongia*, tj. kurcz mówców, czyli spazm oratorów [4, s. 66 i 68]. Czy zatem katecheci i duszpasterze nie powinni upatrywać w śpiewie i tym religijnym sprzymierzeńca w zapobieganiu wyżej wymienionym wadom? Przy tym troska o kunszt swojego śpiewu w przypadku katechetów i duszpasterzy może się łączyć z ich oddziaływaniem sprzyjającym rozbudzaniu u podopiecznych zamiłowania do śpiewania, tak aby stało się ono pasją.

Czymże jest śpiewanie w oddziaływaniu logopedycznym, czym jest czynność śpiewania na potrzeby praktyki logopedycznej? Przede wszystkim korzystnie wpływa na rozwój mowy dziecka. Czynność ta jest preferowana przez dzieci, każde dziecko uwielbia śpiewanie (intonuje w każdej sytuacji), które jest swoistą formą jego wypowiedzi. Śpiew w życiu dziecka przedszkolnego jest czynnością dominującą („przedszkolni śpiewacy”, „rozśpiewani przedszkolacy”). Zwykle w trzecim roku życia zaczyna ono śpiewać własne piosenki (twórczość muzyczna), niemniej należy zachęcać je i do naśladowania śpiewu innych.

Wspólne śpiewanie/zaśpiewanie stanowi ważny element systemu relaksowego i śpiewoterapii (melodioterapii). Fenomen śpiewoterapii polega na tym, że jest najlepszym antidotum na nie płynność mówienia/wypowiadania się, poprawia dykcję (pomaga w jej utrzymaniu), ustawia głos na odpowiednim poziomie, rozluźnia napięcia mięśni płaskich. Kto często śpiewa, ten nie ma trudności w płynnym, śpiewnym, patetycznym wystawianiu się.

Tekst śpiewany bliski jest tekstowi mówionemu i w podobny sposób przekazuje ekspresję słowną (mowną), np. „Krakowiaczek ci Ja, wiem, że czas przemija” albo „Krakowiaczek jeden miał koników siedem, pojechał na wojnę, został mu się jeden” Śpiew/śpiewanie towarzyszy człowiekowi przez całe życie (od dzidziusia do dziadziusia) i jest elementem edukacji na całym świecie. Oprócz funkcji dydaktycznej, modlitewnej, rozrywkowej, relaksowej spełnia także funkcję terapeutyczną, rewalidacyjną i kompensacyjną (wyrównawczą).

Jak zatem w kontekście oddziaływania logopedycznego traktować śpiew religijny? Z racji kultury żywego słowa najstosowniej byłoby, aby kontekst pieśni/piosenek patriotyczno-religijnych łączył się z korygowanym elementem językowym. Tym bardziej że niektóre teksty, np. modlitewnego śpiewania, stanowią tzw. zautomatyzowane ciągi mowne i mogą służyć do utrwalania płynnego sposobu wystawiania się (dla przykładu tekst „Ojczy nasz” i „Zdrowaś Mario” śpiewane i mówione). W postępowaniu/oddziaływaniu logopedycznym często zaleca się: dużo śpiewaj, żyj w przyjaźni ze śpiewem i często funduj sobie śpiewanie w wykonaniu własnym (autośpiewoterapia). Śpiewanie przecież jest przyjemnością.

Teksty śpiewanych kołęd, kołysanek, nasenek, pastorałek, śpiewanek, pieśni, piosenek relaksacyjnych itp. szczególnie w wykonaniu własnym stanowią nieapteczny środek stosowany w korekcji (jak i autokorekcji) wad mowy, który funkcjonuje automatycznie i bezwiednie.

Łączone ze śpiewem/śpiewaniem zabawy głosowe (onomatopeiczne naśladowanie głosu zwierząt lub odgłosu różnych czynności); zabawy słowem, a w szczególności: aforyzmy, aliteracje, anagramy, anegdoty, antonimy (zestawione), bajania góralskie, bajki (opowiadane, czytane), baśnie, ciekawostki dowcipy, fraszki, hasła reklamowe (powtarzane), humoreski, hybrydy słowne, inwokacje, kawały obiegowe, klaskanki, lingwołamki, literówki zrymowane, logatomki, metafory, mętowanie, onomatopeiczne głosy zwierząt, opisy, opowiadania, parafrazy, paronimy, pary wyrazów opozycyjnych, pogwarki, polskie nazwiska i nazwy miast, porzekadła, powiedzonka różnego rodzaju, przekrety wyrazowe, przezwania zwierząt, przypowieści historyczne, przysłowia, przywoływanie zwierząt, rebusy fonetyczne, rodziny wyrazowe, rymowane wierszyki, rymowanki, rymy, rytmizowanki, synonimy dobrane, tautogramy, teksty reklamowe (promocyjne), wersy, wiersze z morałem, wprawki dykcyjne, wyliczniki, wypominanki, wywracanki, zabawy mentalne, zabawy metafonologiczne, zabawy metamorficzne, zabawy metapragmatyczne, zabawy metasyntaktyczne, zabawy słowne, zabawy „walki”, zabawy z rymem, zabawy z dźwiękiem mowy, zabawy z sylabami, zagadki, zaklęcia, zamienianki, złote myśli, żarty oraz inne związane z utrwalaniem płynnego sposobu wypowiedzania się stanowią przyjazny kontekst kulturowy w oddziaływaniu logopedycznym. [5, s. 194].

BIBLIOGRAFIA

1. Feliński A. i Górecki A. (słowa), 2004, Boże coś Polskę, <http://www.16wdh.pl/spewnik/s044.htm#top>
2. Nowak A. (oprac.), 2002, Bogurodzica, <http://www.wsp.pl/whk/zabytki/bogurodzica.html>
3. Preis U., 2003, Rota. <http://historia.pgi.pl/rota.html>
4. Surowaniec J., 1999, Logopedyczny słownik terminologii diagnostycznej, wydanie drugie poszerzone, Oficyna Wydawnicza „Edukacja”, Kraków.
5. Surowaniec J., 2002, Konteksty zaburzonej mowy w metodycznym ujęciu logopedii szkolnej, [w:] J. Kida, L. R. Wovk (red.), Konteksty kulturowe w szkolnej edukacji językowej w Polsce i za granicą, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2002.
6. Surowaniec J., 2004, Defmitions oflogopedics, <http://www.wsp.krakow.pl/~sksurowa>